

reviews bogomtaler recensioner

Poul Bæk Pedersen:

**Arkitektur og plan i den danske velfærdsby
1950–1990**

Arkitektskolens Forlag, Århus 2005

Recension av Bosse Bergman

Typologiseringens möjligheter och gränser

Att utifrån funktion, konstruktion och form urskilja olika byggnadstyper har blivit ett allt vanligare sätt till ökad kunskap om vår byggnadskultur. Typologisering som forskningsmetod skiljer sig dessutom från hobbysamlarens katalogisering och sortering genom att typindelningen vanligtvis siktar till att öka förståelsen om hur t.ex. byggnader fungerar och verkar. Typologisering med hjälp av enbart formegenskaper har idag till och med höjt sin vetenskapliga status sen den rumsmorfologiska forskningen numera också kommit att innefatta ett angreppssätt som förenar numerisk mätmetod och socio-spatial analys: Space Syntax.

Samtidigt har det samtida forskningsfältet, stadsbebyggelsen själv, utvidgats och komplicerats för att alltmer gåcka

typologins krav på tydliga avgränsningar. Detta i takt med att nya byggnader i samband med stadens utbredning och utglesning lösgjordes från beroendet av sina grannar och istället började uppföras som friliggande och självständiga objekt, i plan och form anpassade till beställarnas alla tänkbara praktiska och estetiska önskemål. Under modernismen blev resultatet visserligen allt fler likformiga bebyggelser och generella lösningar, men också allt fler byggnader med komplexa volymer och planlösningar. I dagens symbolproduktion med arkitekturens växande betydelse för företagens och kommunernas självbild tycks det dessutom bara vara tekniken och tyngdkraften som sätter gränser för gestaltningen. Att etablera något mer än bara en begränsad operativ typologi av byggnader framstår därför som en omöjlig uppgift, än mindre att skapa en typologi där nästan varje objekt kan tillskrivas en bestämd typ, dessutom given en beteckning med någorlunda avklarnad språklig innebörd.

Poul Bæk Pedersen är en forskare som inte låtit sig hejdas av detta, utan bevarat tron på att med typbegreppens hjälp kunna avtäcka ytterligare några av det danska stadslandskapets samband och hemligheter. Knuten till det nu med framgång avslutade forskningsprojektet Velfærdsbyen (Välfärdsstaden) vid Arkitektskolen i Århus har han i ett

typologiskt och morfologiskt perspektiv önskat "genskriva" historien med sin bok *Arkitektur och plan i den danske vel-faerdsby 1950–1990* (Arkitektskolens Forlag, Århus 2005). Han tar därmed sats i två metaforiska begrepp, som hämtas från läsningen av teoretiker som Hans Koloff, Albert Pope, Anne Vernez Moudon, m.fl och som också utgör boks titelns underrubrik: *container och urbant raster*. De två termerna kan ungefär förstås som "arkitektur och plan" eller "byggnad och gatunät", men motsvarar en mer precis ambition att utifrån enbart form och geometri redovisa olika container- och rastertyper och beskriva hur förekomsten av dem förändrats under olika faser av den danska efterkrigsutvecklingen. De två respektive typologierna ger tillsammans också underlag för ett slags tredimensionell typologisering av staden, en "typomorfologi", vars utgångspunkt i boken är stadsmorfologins mest välkända, tacksamma men också mest förenklade hjälpmedel, nämligen den svart-vita fixeringsbilden, där betraktaren lätt kan växla mellan vad det är han eller hon för ögonblicket vill se: antingen alla byggnadskroppar i vanligtvis svart eller de vita utrymmena där emellan.

I bokens framställning av den danska byggnadshistorien blir dock *rastret* inte i första hand använt i analysen som det amfora mellanrum det är i dagens bebyggelser utanför stadskärnorna, utan mer som en rumslig organisationsprincip likställd med gatunätet. Det vi redan väl känner till ges därmed enbart geometrisk precision: rutnätet och flätverket av gaturum begränsade av slutna kvartersbebyggelser kontrasteras i välfärdsstadens utbredda stadslandskap av en linjär rumslig organisering i regional skala längs spårinjer och nya motorleder eller av träd- och antennliknande gaturaster på stadsdelsnivå. På en mer övergripande nivå låter sig det nutida stadslandskapet emellertid inte fångas av geometriska former, annat än möjligen av de som följer av diffusa beskrivningar som collage, bricolage, korallrev, lappverk, etc. Som bokens klagande inledning om stadsmorfologins och typologiserings aktuella utveckling annonserar har författaren f.öv. heller inte sin blick riktad mot vare sig stadens "roadscape" eller "landscape" utan dess "urbcape", dvs de vanligtvis mer planlagda bebyggelseenklaerna, då huvudsakligen stadskärnorna och förorternas bostads- och institutionsområden. Han är med andra ord medveten om skalan, om att typologiseringen av gatunät är beroende av vilken eller hur stor del av stadslandskapet som betraktas.

Den insikten om skalans betydelse skulle enligt min mening författaren också mer systematiskt ha litat till i sin beskrivning och tillämpning av de olika byggnads- och containertyperna, och det oavsett om han vid sidan om de lättdefinierade typerna – t.ex. *tornet*, *karrétypen* och *stokken* (bl.a. skivhuset i Sverige) – valt eller avstått från att utforska alla de diffusa varianter, vilkas form bara kan beskrivas som *irreguljär*, *sammansatt*, *omskakad*, etc. Författaren anstränger sig visserligen för att också reda ut de senare med hjälp av kompositionsprinciper som axlar, symmetrier, kontinuitet, rytm, sammanhållna volymer, etc, och hans teoretiska slutkapitel har onekligen en hel del att ge som illustration av både möjligheterna och, antagligen inte helt avsiktligt, begränsningarna med typologisering som metod. Med den acceptans vad gäller de metodologiska svårigheterna som läsaren måste ha, t.ex. att skillnaden mellan beteckningen torn eller skyskrapa avgörs av det faktiska sammanhanget, både den terminologiska jämförelseramen och faktiska verkligheten, väcker emellertid många av Baek Pedersens förslag frågor och tveksamheter vad gäller bl.a. just skalan.

Om t.ex. *den stora enhetsformen* är en av de typer som författaren föreslår undrar jag spontant om det inte också bara borde finnas en allmän "enhetsform" (också "den lilla"), en kompakt boxliknande form som ju egentligen är väldigt vanlig. Och att den träffande beteckningen *groundscrapper* tillämpas på såväl stora, spretiga megastrukturer som barackliknande folkskolor med några klassrumsflyglar lämnar termen kvar i den sfär av journalistisk kvicktänktighet som den spontant associerades till när den först dök upp för ett antal år sen. Även vid en viss höjd på några av denna groundscrapers byggnadsdelar uppträder något annat, vilket Baek Pedersen naturligtvis är medveten om och lika gärna ger typbeteckningen *sammansatt form*, samtidigt som mycket av den användbara meningen går förlorad. *Karrétypen* (kvarterstypen på svenska), den gårdsbildande byggnaden eller atriumbyggnaden är mer precis, men förvandlas med krympande kärna och mittpunkt till det svenska *punkthuset* eller något annat, t.ex. enhetsformen eller tornet. I typologiseringen finns nästan hela tiden snarlika problem med just skalförskjutningarna, vilka i många sammanhang därför egentligen framstår som betydligt intressantare att utreda än själva avgränsningen av typerna.

Typologiseringen av det nutida stadslandskapets byggnader med hjälp av enbart geometriska former möter således

en hel del hinder som i de flesta fallen inte kan kinggås annat än med hjälp av ganska vidlyftiga eller mer eller mindre träffsäkra metaforer. *Container* är en sådan, då av det senare slaget. I boken betecknas och hanteras byggnaden som just container, en metafor som egentligen är särskilt användbar för de byggnader som helt eller till viss del är resultatet av just containertänkandet. Baek Pedersen visar också detta, t.ex. med Folkets Hus i Köpenhamn från 1957, där den stora hörsalen döljer sig någonstans bakom fasadernas likformiga fönsterraster. Är det därför inte rentav möjligt och fruktbart att betrakta containern själv som en speciell byggnadstyp (här saknar jag för övrigt en utforskning av den enkla hallbyggnaden eller skjulet för industri, lager, idrott, musik eller detaljhandel). Istället för att försöka sortera upp hela byggnadsmassan i bl.a. en mängd diffusa och svårhanterliga typformer pekar containerbegreppet snarare på andra utvägar för typologisering som metod, t.ex. att nöja sig med en precisering av enbart distinkta, motsatta eller polära byggnadstyper, och detta då också inom typologier baserade på även andra parametrar än den geometiska formen (aktualiserande t.ex. just containertypen). Kompletterande och överlagrande varandra kan de i eventuella korsningspunkter kanske få oss att upptäcka nya samband.

Vad då med de övriga kapitlen, alltså huvuddelen av boken och själva tillämpningen som föregår de teoretiska resonemangen? Kapitlen följer en kronologisk periodisering som ungefär överensstämmer med vad man kan förvänta sig vid t.ex. jämförelsen mellan utvecklingen i Sverige och Danmark: 1950-talet, 1960–1975 och 1975–1990. Varje kapitel beskriver efter en sammanfattning av respektive periods huvuddrag dels utvecklingen i centrumkärnorna, dels i förorter, med byggnader och stadsplaner, container och raster, behandlade var för sig. Utifrån min begränsade kunskap om den danska efterkrigstidens byggande, sporadiskt inhämtad från svenska tidskrifter och enstaka böcker under några decennier, är det omöjligt att göra en rättvis bedömning av framställningen av utvecklingsförloppet. Alla de i Sverige uppmärksammade exemplen är medtagna, från

Fingerplanen och Albertslund till tät- och låghusvägen, Høje Taastrup och, i teorikapitlet, Örestaden. Med medvetet fokus på ett urval av främst stil- och idémässigt tydligt profilerade projekt övertygar ändå vad jag kan förstå boken som den danska arkitekturens och stadsplaneringens idéhistoria berättad genom konkreta projekt. Läsare med svenskt byggande som jämförelse noterar för övrigt snart ett nästan genomgående snabbare och även bredare danskt gensvar för internationella trender, t.ex. för olika former av strukturalism. Medan institutionsbyggeriet tycks väl uppmärksammat saknas dock nästan hela den nya arkitekturen av kommersiella anläggningar som, även om de senaste tillskotten i hög grad hör till det trafiklandskap som avsiktligt uteslutits ut studien, genomgått strukturförändringar som även satt omisskännliga spår i stads- och förortsenklaverna.

Lättare att avgöra är dock att de introducerade typologiska begreppens operativa användning i framställningen är överraskande försiktig. De har mer karaktären av rubriker och nyckelord, som med få undantag egentligen bara fungerar som metaforer, analogier och instick i beskrivningar som i nästan allt väsentligt skulle klara sig utan dem. Visst förtydligar de ibland, men förbryllar också, särskilt när de används i rubriker och kräver eller skulle ha krävt en fördjupande uppföljning i textavsnitten som först återfinns i det teoretiska slutkapitlet. Den "genskrivna" historien torde därför få behålla sina citattecken. Att Baek Pedersens teoretiska ansats i det avseendet nästan skulle vara förgäves är väl sant, men i en annan mening är den det inte. Det teoretiska kapitlet är innehållsrikt och lärorikt och i högsta grad något att arbeta vidare med för dem som använder typologisering som metod. För den som är intresserad av dansk stadsbyggnad och arkitektur och beredd att se den typologiserande ambitionen som ett metaforiskt förtydligande av utvecklingslinjerna står sig boken antagligen också ganska bra i jämförelse med tidigare försök. Dessutom har den en riktigt flott layout med urvalet av och storleken på alla de många bilderna väl anpassade till texten.

Bosse Bergman,
stadsbyggnadshistoriker
Institutionen för samhälle och miljö
KTH, Stockholm.

Roger W. Caves (ed.):

Encyclopedia of the City

Hardcover: 564 pages; Publisher: Routledge; 1st edition (2005);
Language: English ISBN: 0415252253; Price: \$225.00

Review by: Tigran Haas, Royal Institute of Technology -
Stockholm

It has become obvious, that in the beginning of the 21st century, planners, environmentalists, engineers, economists, sociologists, policy and decision makers and others need to work together in order to ensure that planning and development of our cities can meet up to the challenges and uncertainties of the future, while still retaining the sustainable development line. As Joel Kotkin points out that 'human-kind's greatest creation has always been its cities and that they represent the ultimate handiwork of our imagination as a species, compressing and unleashing the creative urges of humanity'. Cities in that respect have always been the places that brought forth most of mankind's art, religion, culture, commerce, and technology – cities are truly the sublimation of every civilization and their most complex creation. Cities with its spatial forms and processes are fundamental to societies. The intention of the *Encyclopedia of the City* book was to produce a first-class reference work, which would then become both an essential resource for independent study as well as a useful aid in teaching, an important starting point for wider exploration of the complex phenomena that we call THE CITY.

The Encyclopedia of the City is intended to add to Routledge's growing list of single-volume reference works. It contains a plethora of 541 key entries by nearly 215 authors. *The Encyclopedia of the City* sets out to bring about all the disciplines and diverse specialties on cities together into one single state-of-the-art reference book. In most cases the entries are not needlessly wordy, and the large majority are concise and well written. The editor's introductory essay offers an excellent and eloquent overview of the "city thematic" covered in this encyclopedia, although it does not probe into the book's strengths and limitations, as well as into its individual entries. All of the work that went into this project amounts to a very rich reference book that at

the same time becomes a text, a dictionary, encyclopedia, bibliography and an almanac. The strength of this book also lies in the fact that the contributors come from range of disciplines including sociology, economics, geography, political science, architecture, planning, urban design, law, policy studies, public administration and more.

The essence of every encyclopedia is to cover the largest number of topics (entries) pertinent to the field in study. Although *City* is a vast term and can encompass many things, the goals of this encyclopedia have been amply realized, which was certainly not the case with some kindred works, such as the *Encyclopedia of Housing* by SAGE Publication. That work has clearly missed a huge number of entries. If my memory serves me right there is no mention about the neighborhood concept, very little on new urbanism, nothing on smart growth, and almost nothing at all on ecological villages and sustainable communities. Such is not the case with the *Encyclopedia of the City*. Although some, new emerging concepts could have been included as *City Marketing*, and *Urban Retail* or some important ones like *Glocalisation* and *Urbicide* have been left out. Some of the entries like *Sustainable Urban Development* encompass more terms than one, which is also a hallmark of this encyclopedia. Nonetheless it is almost impossible to find a definite nostrum on the subject where all key things have been included to cover a vast range of multi-and cross disciplinary terms that are all assembled under such complexity called *Cities*. There is a wealth of information here for scholars, students and laymen alike in entries sometimes containing extensive discussion, solid research, critical analysis, policy information, as well as historical background (when appropriate). The entries on individuals are also well done and cover most of the people that have left an imprint on cities in the last 100 years. As the editor points out, the encyclopaedia is focused primarily on the contemporary city from the early 1900s onwards. Still it includes coverage of the past to identify key concepts and key individuals that have contributed to our understanding of the contemporary city. While the project is centred on the contemporary western city, non-western perspectives have been incorporated via the input of non-western contributors.

This Routledge edition is printed in hardcover with a user-friendly type and a clear layout. It is written in a lucid and clear style accessible both to students and academics

alike. The drawback of this edition is the exclusion of a companion CD-ROM, which would have been a great edition and a quick reference for the reader. Additionally this whole enterprise would gain with the CD-ROM due to the possibility of inclusion of illustrations for most of the entries. Suma summarum, *The Encyclopedia of the City* is truly a unique source of information, superbly compiled reference work, done with authority, accessibility, and a clear style and form within a intelligibly defined objective. Cross-references, indexes of subjects and cited authors, and brief bibliographies on most entries add to the encyclopedia's useful-

ness and quality. The biggest fear one might have with this type of books is missing here – this book is not too big, even if used as supplementary university text. Unfortunately that cannot be said of its high price, a drawback for a common individual and some institutions. While this might limit the purchase, nonetheless this is a highly important and useful work for a wide range of end users. Certainly all university libraries should have a copy. I would warmly recommend this essential release to all individuals (academic and non-academic alike) and to all professionals concerned with the past, present and future development of cities.

Tigran Haas,

Royal Institute of Technology - Stockholm
tigran@arch.kth.se

Tuija Mikkonen:

Corporate Architecture in Finland in the 1940s and 1950s: factory buildings as architecture, investment and image

Department of Art History, Institute for Art Research, University of Helsinki, September 2005.

Review by: Helena Kåberg

Corporate Architecture in Finland in the 1940s and 1950s: factory buildings as architecture, investment and image is the topic and the descriptive title of Tuija Mikkonen's dissertation, presented at the Department of Art History, Institute for Art Research, University of Helsinki, in September 2005.

As an introduction to her study Mikkonen offers an overview of the development of Finnish 20th century industrial building. She investigates how the factory, as a building type, has been incorporated into architectural debate, and developed into an art historical subject matter. Mikkonen explores how factories, from being perceived as base and primarily functional structures, simply constructed to shelter machinery, have become subjects of aesthetic considerations and creations recognized as important investments in corporate image and market communication. The study also briefly deals with late 20th century developments where

industrial buildings have started to interest preservationists and historians, appreciating the factory as an important document in studies of modern industrial society.

The title of Mikkonen's dissertation, and the selected time frame, suggests that important attitude changes took place during the post war era. To illustrate her arguments Mikkonen offers three case studies where she explores the building activities of the electro technical company Oy Strömberg Ab, the viscose manufacturer Säteri Oy, and the textile company HYVON-Kudeneule Oy.

Mikkonen has made extensive use of company records. In detail, she traces the progression of projects, and offers insights into diverse practical problems and management issues which previously have often been over looked in historical studies on architecture – at least in those produced within the field of art history. The focus is on the building process and matters which from corporate management perspectives take precedence. Architects naturally play important roles in all the studied projects. However, instead of describing the creative process of architects, Mikkonen highlights demands and concerns raised by the commissioning parties. Yet, this doesn't mean that traditional architectural values such as for example aesthetics and symbolic and communicative aspects are ignored. On the contrary, the aim of the study is to show how business management is increasingly seeing industrial buildings as assets in a broader and more abstract sense – *as architecture, investment and image*.

Oy Strömberg Ab, founded in Helsinki in 1889, expanded considerably in the 1940s. Since the company manufactured goods classified as military production, the head of Finnish war economy asked the company to construct their new plant in a safe region away from the capital. The municipality of Vaasa actively invited companies to relocate to their area and Oy Strömberg Ab agreed to settle on a site offered to them on the outskirts of town. Alvar Aalto was hired to create the master plan for the new Strömberg industrial park. Together with Yrjö Lindgren and Viljo Revell, Aalto also designed company housing. Among the responsible for factory design at the Vaasa location were architects Egil Nicklin, Eskil Haldin and Bertel Liljequist. Mikkonen claims that prominent architects became Strömberg's hallmark and that the work of these architects helped communicate corporate identity – to clients, employers and others who came into contact with the company – signalling the company's interest in the future and well being of Finland and its citizens.

Kuitu Osakeyhtiö, the first company in Finland to manufacture synthetic fibre, was located in south-east Finland and ceded to the Soviet Union after the Winter War. The loss of the plant and an increased need for synthetic fibre in 1941 motivated the foundation of Säteri Oy. Architects Martta Martikainen-Ypyä and Ragnar Ypyä were hired, know-how and workers were relocated, and a model factory reflecting visions of a modern model society was created. From a company image perspective the new plant can be read as representing a new chapter in modern Finnish history, not only in regards to architecture, but also in the history of creating a modern, independent and industrialised Finland.

In her last example Tuija Mikkonen deals with the knitwear manufacturer HYVON-Kudeneule Oy. This one-man company was established by Aarne Karjalainen in 1951, and in several respects HYVON represents a new era in management and market communication. Karjalainen was inspired by Henry Ford and American ways of doing business. Architecturally these ideas were expressed in rational factory layouts, in the choice of modern materials and construction methods, and the, thus, visually novel an innovative result. According to Mikkonen Karjalainen had a quite clear vision of what he wanted to accomplish, and in order to find likeminded collaborators he organized an architectural

competition for the new factory and offices. Viljo Revell, assisted by Osmo Lappo, won and the result became corporate architecture – landscaping, exteriors and interiors – ideologically and visually related to modernism of the international style variety. The HYVON compound stood in stark contrast to earlier Finnish factory buildings constructed with traditional materials and load bearing brick walls. HYVON boasted new proportions, skeleton construction and modern modular planning, corrugated anodised aluminium exterior wall panels, and expansive exterior glass walls. The creation effectively embodied new ideas, and, besides rational management in regards to manufacturing and building economy and construction, the international image was a rationally motivated selling point, and a consciously, strategic way to stick out in the market place.

One reason why Tuija Mikkonen's research is an important scholarly contribution to the field of architectural history is her interdisciplinary approach. She broadens the perspective and brings into light that complex building projects depend on co-operation between specialists with varying priorities. She also illustrates that factory buildings are realizations based on both rational and seemingly irrational decision making. Economy, rational business management, and empirical data are decisive factors. Yet, Mikkonen also stress the relevance of those immeasurable factors such as ideas on what, at a certain time and place in history, constitutes a positive image, and that interpretations of public feelings play a role in shaping the result.

In her study Tuija Mikkonen moves between several interesting levels – between the specific and the general, between the descriptive and the analytical, and between the spheres of business management and art history. The material does however have the potential to more profoundly illustrate interactions between these levels and spheres. Interdisciplinary studies are very rewarding as new perspectives are introduced that shed light on, and puts in relief, aspects that might otherwise have remained in the dark and un-accessible. With knowledge of differences and similarities, and an understanding of alternative narratives, and different grounds on which to judge historical events and periods as important and defining, it can be productive to look at familiar material form alternative angles.

Even though Mikkonen's selective process is somewhat sketchy the companies chosen as cases are all interesting

in themselves. However, it would have been even more rewarding if these specific histories had also, in a decisive manner, been discussed as illustrations of general events and developments. The cases can function as comments on issues seen in a broader perspective. When it comes to the question of image, for example, a more in depth analysis of how HYVON differs from the other two case studies would have raised important questions. HYVON catered to the consumer market – not primarily operating in a business to business context – a fact that in itself place demands on more effective market communication, point of sales strategies that for example entail such things as a fresh graphic profile and bold advertising. Who are the receivers of these sent corporate image messages? And how effectively and consciously is business management going about their business in these matters? Is it one-way communication, or an active dialogue?

An important aspect of the dissertation is the language. Tuija Mikkonen should be congratulated on her decision

to write her dissertation in English. For us scholars with a mother tongue, with hardly any international significance, this is something truly admirable for several reasons. It is important to be able to present our ideas internationally, and to insert our local narratives into both a national and an international context. Moreover, if more academic studies were made available in English, international scholars would have the opportunity to seriously study our culture and heritage. Mikkonen's well illustrated and informative book, with its carefully and methodically researched cases studies, is just such an important source of information both to scholars in different fields and to a more general audience interested in Finnish post war history and architecture.

Finally, it is also important to stress that Mikkonen's work deals with a field of architecture and architectural history which until recently has not gained as much acclaim as it should have. Tuija Mikkonen's research fills a significant gap and enriches our knowledge of Finnish post war building considerably.

Helena Käberg

helena.kaberg@konstvet.uu.se

Modtagne bøger:

Claus Bech-Danielsen:
Ecological Reflections in Architecture
The Danish Architectural Press 2005
ISBN no. 87-7407-340-0

Claus Bech-Danielsen discusses the environmental challenges in an architectonic context and sketches out the philosophical background for bringing about a kind of architecture that conceives a convergence between aesthetics and sustainability. The sustainable readjustment process is regarded within a cultural perspective – in its correlation with other societal currents and in the light of the present-day's tendencies in contemporary design.

Red. Ola Broms Wessel, Moa Tunström, Karin Bradley:
Bor vi i samma stad?
Om stadsutveckling, mångfald och rättvisa
Pockey 2005
ISBN 9-8501-23-1

I *Bor vi i samma stad?* præsenterer 16 forskere, byplanlæggere og arkitekter deres perspektiver på byens udformning og på livet i byen. Et nøglespørgsmål er hvordan en fremtidig byudvikling skal kunne fremme både mangfoldighed og social retfærdighed inden for såvel den enkelte by som imellem byerne. I bogen gøres nedslag i hollandske forstæder, byggeselskabers salgstrategier, i dansk bybygning og i EU's retorik om konkurrencedygtige byer. Endvidere diskuteres byernes udtynding, mediebillederne af de svenske millionprograms-forstæder, hvad 1800-talsbyens renæssance står for og den nye middelklassens drømme om byliv.